

EEN GIETERIJ TE GENT

Het gieten van het grafmonument van H. Conscience werd toevertrouwd aan de Gentse bronsgieter Karel Steyaert, die woonde op de Begijnhoflaan. Het gedenkteken werd ontworpen door de Antwerpse beeldhouwer Joris. De Gazette van Gent van 13 augustus 1886 brengt een verslag van het gieten van de Leeuw van Vlaanderen. De leeuw is 2,85 m lang en 1,80 m hoog. De gietvorm woog ongeveer 10 000 kg en er werd 1 100 kg brons gebruikt.

Een ander gekende bronsgieterij was het huis Trossaert in de Voldersstraat. Hier werd in 1845 het borstbeeld van prof. Kluyskens in brons gegoten. Ook het gieten van het standbeeld van Simon Stevin, dat te Brugge werd opgericht, werd aan dit huis toevertrouwd.

(De Gazette van Gent, 2.2.1845)

M.S.

Over enkele jaren zullen veel Gentenaars betreuren geen abonnement genomen te hebben op Ghendtsche Tydinghen.

HET KUIPGAT

Voor de geschiedenis van Gent is 1534 geen jaartal dat we zo maar achteloos kunnen wegwuiven.

Ten eerste was het in dat jaar dat een onbekend gebleven schilder zijn Panoramaplan "Ganda Gallie Civitas Maxima" op doek bracht. Zeer zeker niet in het vooruitzicht het later te zien ophangen in de klooster-gang van het Bijlokemuseum, waar men het sedert jaren piëteitsvol be-waart.

Secundo was het in hetzelfde jaar dat door het Stadsbestuur overgegaan werd tot het oprichten van de "Arme Caemer van Ghendt, Beati miseri cordes" een weldadige instelling waarvan we in hetzelfde Bijlokemuse-um unieke herinneringen kunnen bewonderen.

Het is voldoende bekend dat dit onvolprezen werk van menslievendheid in het leven geroepen werd om in de mate van het mogelijke tegemoet te komen aan de rampzalige gevolgen van een economische crisis die met de dag steeds scherpere vormen bleef aannemen. Een toestand die een paar jaar daarop aanleiding zou geven tot de bloedige rebellie door een verarmd proletariaat (de fameuze creesers) gevoerd, zowel tegen de Magistraat als tegen Keizer Karels zuster Maria, die toenmaals landvoog-des der Nederlanden was.

De zwarte bladzijde geschiedenis die over die sociale troebelen en poli-tieke onlusten geschreven werd kent u zo goed of nog beter dan ik. De Keizer zou eens en voor goed schoon schip maken met dat lastig, on-handelbaar volkje en ervoor zorgen dat dit in het vervolg geen lust tot herbeginnen zou hebben. Hoe hij daarbij te werk ging na met zijn leger huurlingen langs een ongewone weg zijn geboortestad letterlijk overwel-digd te hebben ?

Op 29 april anno 1540, amper een paar weken na zijn intocht en pre-cies vijf dagen nadat "men begonst te breken den muer vanden grooten keerchove van Sente Baefs ende allomme te delfven met thien hondert mannen, Waelen ende andere vromdelinghen, ende ghinghen te weercke met trommelen ende verlieten daarmede het weerck" (1) en dezelfde dag dat de bisschop van Doornik de St.-Baafs- en de Heilig-Kerstkerk kwam ontwijden, kondigde hij de uitermate strenge sententie af die een ware doodsteek voor de fiere en eens zo machtige stede zou betekenen. Een sententie die de vrijheidslievende bewoners ervan aan de allesbehal-ve vleiende "bijlap" van Stropdragers zal helpen.

's Anderendaags, dus op 30 april, had tenslotte de plechtige afkondiging plaats van de opgedrongen nieuwe stadskeure, de zogenaamde Carolijnse Consessie, een constitutie die gedurende heel het Ancien Régime van kracht zou blijven.

Dit ongemeen belangwekkend document zullen we nu maar links laten liggen om meer aandacht te besteden aan de sententie waarover we het zoëven hadden. Door die onzalige sententie, zult u weten, verloor de ge-

meente niet alleen een grote portie van haar vrijheden, een boel kostbare goederen en een heel arsenaal van oorlogstuigen en -munitie. Haar Klokke Roelant werd verbeurd verklaard en een ongehoord zware geldboete bracht haar letterlijk tot de bedelstaf.

Doch wat de vernederde stede in haar hart en nieren het meest zal gekwetst hebben was het lot dat de Keizer haar wallen en vesten wenste te beschermen. Inderdaad, dag op dag een week na de afkondiging van de sententie, dus op 6 mei, werd een dekreet uitgevaardigd handelend over de uitvoeringsmodaliteiten van de paragraaf stadsverdediging: "Ensuite la sentence dernière rendue Sa Maigesté (Keizer Karel) déclare estre son intention que les tours, portes et murailles cy-après spécifiez soient abatues et démolies assçavoir.." Volgt dan de lange lijst van met sloping bedreigde bouwwerken: de Roode Toren, het Paddegat, de Braempoorte, de Steenpoorte, het Vijfwintgat, de Waelpoort, het Cuypgat, de Zantpoorte, de Posternepoorte, de Turrepoorte, de Grysepoorte, de Coepoorte, de Sint-Joorispoorte, de Ketelpoorte.

Dat de Spitaelpoorte en de Dendermondschepoorte op de lijst niet voorkomen hoeft ons in genen dele te verwonderen. Die poorten, de voornaamste toegangswegen zijnde tot de St.-Baafsabdij, konden niet anders dan hetzelfde lot ondergaan van de abdij die plaats moest maken voor de Citadel waarvan de eerste steen eigenhandig gelegd werd door Keizer Karel (12 mei).

Zagen onze onthutste, verbijsterde, van de hand Gods geslagen stedelingen veertien stromen werkvolk naar de veertien stenen gevaarten optrekken om die simultaan in een oog open en toe uit het stadsbeeld te vegen? Zo'n vaart werd gelukkig achter de aftakeling van Ghendts verdedigingsgordel niet gezet. Volledig akkoord als u oppert dat de Grauwe Poort nog hetzelfde jaar (1540) afgebroken wordt, dat het volgende jaar de Steenpoort, of liever de Hoypoorte met de grond gelijk gemaakt wordt (de echte Steenpoorte was reeds in 1523 neergehaald geworden) en dat de Koepoort omtrent dezelfde tijd opgeofferd wordt, doch al de andere bouwwerken zullen pas later of veel later met des slopers hamer en breekijzer kennis maken. Ook Klokke Roelant zal niet behandeld worden als algemeen gevreesd. In 1543-44 werd ze weliswaar tijdelijk uit haar stoel gelicht maar niet om gebroken te worden. Dit breken gebeurde pas op 16 juni 1659 toen Pieter Hemony o.a. van haar spijs de beiaard goot die we nog steeds kunnen horen zingen.

De Braempoort moest er in 1562 aan geloven; we geven grif toe dat ze feestelijk in de weg stond. In 1578 was het de Roode Toren en in 1583 het Paddegat die aan de beurt kwamen om waardevol materiaal te leveren voor het optrekken van andere bouwwerken. De Sint-Jorispoorte, ook Sint-Baefspoorte genoemd, beëindigde haar bestaan in 1586.

Wat de overige massa's steen betreft was het letterlijk met stukken en brokken dat ze afgetakeld werden, aftakelingen die in meer dan een geval meerdere decennia in beslag namen. Hun laatste stuiptrekkingen beleefden de Walpoort en de Ketelpoort in 1788; de Vijfwintgaeten in

1796. De Posternepoorte en de Turrepoorte, alias Thorhoutpoorte, bliezen hun laatste adem uit in 1841. De Zantpoorte, die evenzeer bekend was als Zottepoort, was een der vele slachtoffers van de afschaffing der Octrooien. Obiit 1862.

Er is een corpus delicti, nl. het *Cuypgat*, welks einde we niet vermeld hebben. Dat deden we met voorbedachten rade omdat geen ander stuk stadsverdediging een levensloop gekend heeft zo gevuld met lotgevallen en incidenten van alle aard, folkloristische eigenaardigheden niet uitgezonderd.

Men is het er niet over eens in welk jaar de eerste spade gestoken werd voor het bouwen van de waterkering gelegen dichtbij de plaats waar de Leie een kruis vormt met de Ketel(vest) gracht en haar verlengde, de Houtleie.

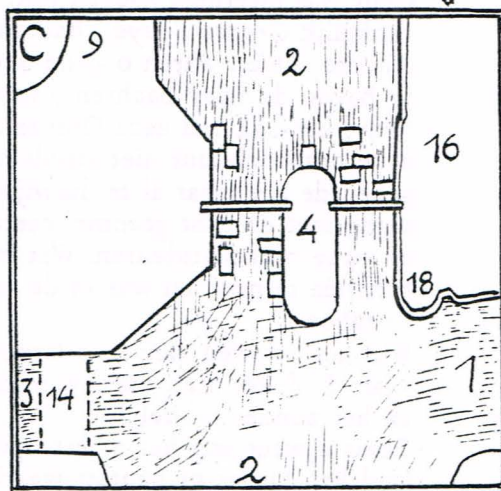
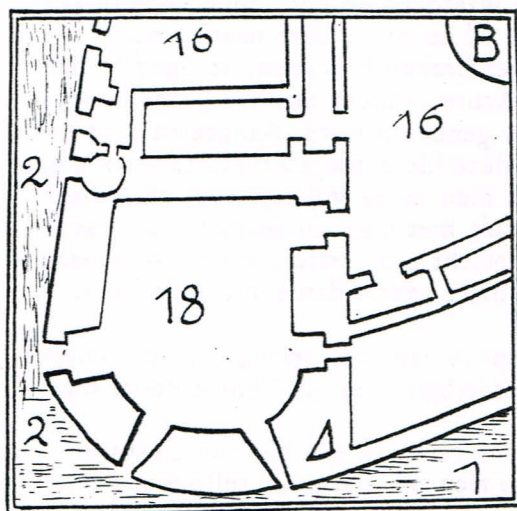
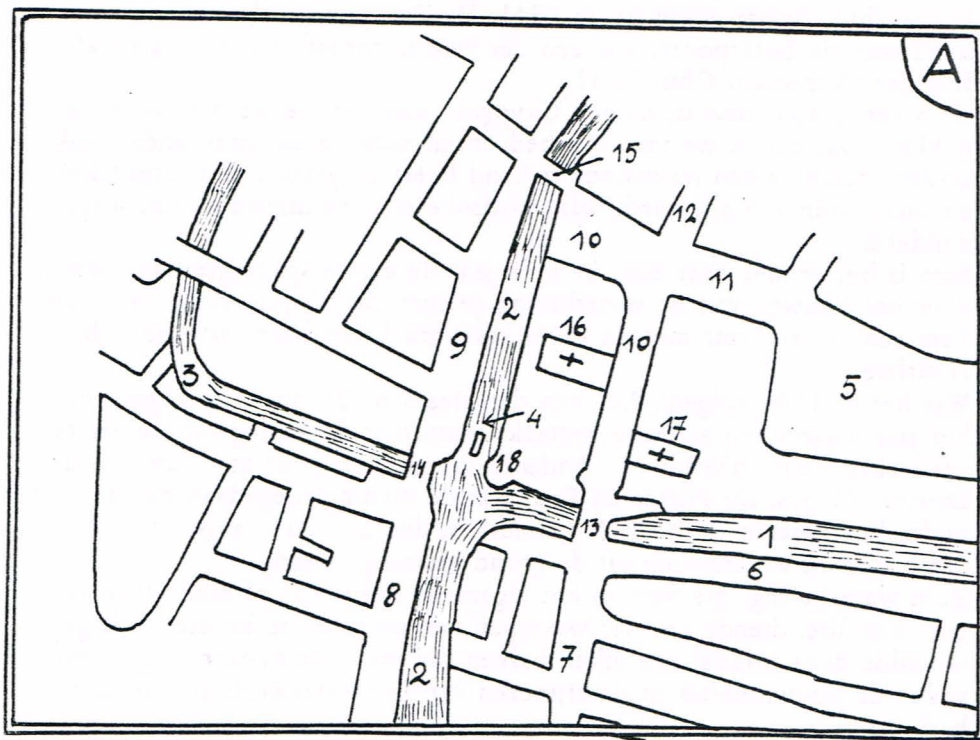
Was het in 1194 volgens P.C. van der Meersch (2), het is te zeggen in het jaar waarin een aanvang gemaakt werd met de aanleg van de eerste versterkte stadsomheining? Anderen integendeel, met aan hun hoofd Diericx, Claeys, De Potter en Fris, zijn de mening toegedaan dat het onder het Bestuur de XXXIX geweest is, dus op zijn vroegst in 1228, dat bedoelde waterkering uit de grond gestampt werd.

Zo'n waterkering, die men in het algemeen *speye* (3) of rabot (van rabat) noemde, diende om het waterpeil van de rivier te bevelen. Dit geschiedde door middel van eiken balken die men liet zakken in gleuven, welke de bouwmeester in de zijmuren van het waterwerk uitgespaard had.

Gent was meerdere speyen rijk. Die waarover we het hebben heette aanvankelijk *Groote Speye* - naderhand zal ze een andere naam krijgen -. Andere spuien waren o.a. de Spey ter Brabantbrucghen; de Spey te Sente Baves; de Spey bachten joncvro Achten vander Sceld; s Tichelerren Spey, die ook wel eens *Groote Spey* genoemd werd. Aangezien men inzake nomenclatuur niet steeds met dezelfde nauwgezetheid te werk ging, gebeurde het maar al te dikwijls dat men de eenvoudige spui vereenzelfdigde met de echt gecompliceerde sluis met haar sluiskamer, sluisvloer en twee paar sluisdeuren. Wat men placht een versterkte sluis = *écluse fortifiée* te noemen was in de regel niets anders dan een spey of spui of rabot.

Was het bouwen van onze *Groote Speye* van enig belang voor de scheepvaart? Zeker niet, maar voor de verdediging van de Gentse Poort was zij het zonder twijfel.

Zoals u weet was het meest opvallend kenmerk van de middeleeuwse stad het harnas of pantser waarin ze zich uit drang tot zelfbehoud placht te steken. Een soortgelijk harnas van water (grachten) en steen (wallen) had Gent eigenlijk niet nodig: haar waterlijn was zo sterk uitgevallen dat zij het zich kon veroorloven alleen de kwetsbare plekken van haar verdedigingsgordel van aarden wallen, palissaden of muren met of zonder torens te voorzien. Denk daarbij vooral aan de stadspoorten en wat er onmiddellijk aan grenst.

A: ORIENTERINGSPLAN 18DE EEUW

B: WIJKHUIS 1797

C: WERKEN 1879

AFB. 1. Voor commentaar zie p. 87 hiernaast.

Met andere woorden steunde haar volledig verdedigingssysteem op de naar noodzaak en wens tweegebrachte onderwaterzettingen van de aanpalende gebieden, als daar waren de talrijke meersen, broeken en andere laaggelegen drassige gronden, allemaal plaatsen waaraan het Gentse district rijk genoeg was. Inderdaad volstaat het een vluchtige oogopslag te werpen op een plattegrond uit de 18de eeuw (bijvoorbeeld de welbekende van Malfeson) om er meteen alles van te weten.

Het spreekt vanzelf dat het waterwerk geen reden van bestaan zou gehad hebben hadde men het niet op een doeltreffende wijze versterkt door middel van twee imposante torengebouwen, die, omdat zij de vorm van ketels hadden door het volk *kuipen* genoemd werden. Of beter gezegd *cuupen*. Dezelfde spraakmakende gemeente wachtte dan ook niet lang de tussen de cuupen gelegen speye Cuupgat te noemen. Om het geval rond te maken doopte men de een paar passen verder over het eerste stuk Houtleye geslagen brug *Cuupbrugghe*. Niet voor eeuwig evenwel want op een bepaald ogenblik zal het uithangbord van een tegenover het Cuupgat gelegen herberg "In het Oordeel" de Cuupbrugghe omtoveren in Oordeelbrugghe.

De ronde torens worden herhaaldelijk in de stadsrekeningen vermeld :

15 juli 1325; somme vanden werke ter Cupen...

27 juli 1325; dit es de cost vanden coste vander orlogen ende al wat daertoe behord... 2 cnapen die men dede staen ten Witten Arde buter Cupen elken van 15 dagen...

Die kuipen vindt u vanzelfsprekend afgebeeld op het panoramaplan van 1534. Wilt u er echter nog beter kennis mee maken, gun dan een bezoek aan de op grond van genoemd plan gemaakte maquette van het 16de-eeuwse Gent, die in de Lakenhalle als achtergrond fungeert voor het audiovisueel spel met de betekenisvolle titel van "Gent en Keizer Karel". Volgens Justus Billet, de onvolprezen kenner en minnaar van het 17de-eeuwse Arteveldestad en onverbeterlijke schrijver van het zo belangwekkende als in zijn genre enige "Politye Boeck" is het "Cuypgat onder dry rivieren" een der Seven Antijcque Wonderen van Ghendt (4).

Zien *wij* er geen wonder in, in de ogen van onze voorouders zal die versterkte speye een van de zwaartepunten geweest zijn van de zuidelijke verdedigingslinie van het Portus : Walpoort, Koutervest, Ketelpoort, Kuipgat. Geen wonder dat de binnenste van de twee "cupen", inderdaad de zuidwestelijke hoeksteen van het verdedigingssysteem, van meet af aan een naam gedragen heeft die er warempel niet om loog : *Wijchhuus* (zie plattegronden nr. 18).

AFB. 1. Het Kuipgat gesitueerd.

1. Ketelvestkanaal / 2. Leie / 3. Houtlei / 4. Laatste restant van Kuipgat / 5. Kouter / 6. Ketelvest / 7. Nederkouter / 8. Lindenlei / 9. Recollettenlei / 10. Koophandelplein / 11. Zonnestraat / 12. Veldstraat / 13. Ketelbrug / 14. Oordeelbrug, voorheen Cuupgatbrugghe / 15. Recollettenbrug / 16. Recollettenklooster / 17. Kapel van de Vrije Schippers / 18. Wijkhuis. Let op de schets C de 2 plaatsen waar de balken in de gleuven geschoven konden worden.

Wijkhuis : een Middelnederlands woord van zuiver Germaanse oorsprong dat zijn equivalent kende in het Oud- en het Middelhoogduits : *Wichus* (wic = strijd; hus = huis. Verwijs en Verdam (5) noemen het een blok-huis, een versterking aangebracht aan stadsmuren, kastelen, torens en andere versterkte punten. De burchtmuur van Keulen had zijn Wighus (1141), Wichus (1152).

Wijkhuize bij Kruishoutem heette in 1155 Wihchusa, in 1225 Wichus.

Ook Passendale (W.-VI.) kende zijn Wichus (1195) (6).

Is het Gentse Wijkhuis met oorlogsprikelen geconfronteerd geweest ? We weten het niet.

Toen de Franciscanen (Minderbroeders, Freremineuren, Frereminuieren, Frereminoren) omtrent het midden van de 13de eeuw hun klooster met kerk (7) op de rechthoekige strook Portusgrond oprichtten, strook begrensd door Ketelvestgracht en Leie, lijfden zij meteen de aan deze waterlopen grenzende wallen met inbegrip van het Wijkhuis, in. Een omstandigheid die niet belette dat de Stad dit bolwerk gebruikte als arsenaal (1360 en later) en als woning voor de scherprechter (einde 17de eeuw tot begin 18de). Inmiddels hadden de Minderbroeders zich (sedert 1600) hervormd tot Recollecten of Recolletten.

De tweede "cupe", de buitenste, schijnt meer op een poort dan op een vestingtoren geleken te hebben, gezien de naam die men haar gegeven had : Cuuppoorte.

De oudste aanduiding van die twee "cupen" vinden we - natuurlijk - op het reeds genoemde panoramaplan van 1534. Doch eveneens op sommige voorstellingen van meer bescheiden formaten, bij voorbeeld op het plan "Gandavum" in "Civitates orbis Terrarum" van G. Braun & Fr. Hogenberg, 1576; of op "Gandavum" in "Discretione di tutti i Paesi Bassi" van Guicciardini, 1581; of op "Gandavum" van Hendrik Hondius, 1641; of op "Gandavum vulgo Gent" "Stedenboeken" van Johan Blaeu, 1649; of, zeker en vast, op "Gandavum vulgo Gent" in "Flandria Illustrata" van Sanderus, 1641.

Van de "Speye" zelf is op geen van die picturale of grafische werken ook maar geen glimp te bespeuren. We moeten de 18de eeuw afwachten om te ontdekken hoe die wonderbaarlijke dubbele waterpoort er eigenlijk uitzag : inderdaad twee omgekeerde U-vormige stenen bogen, wier buitenste benen aanleunen tegen wat van de oude "cupen" overgebleven is en wier binnenste benen steunen op een spoelvormig metselwerk dat uit de (toenmaals nog heldere) Leiewateren oprijst. Wat men niet zien kan zijn de loodrechte gleuven die men in het metselwerk van de vier benen uitgespaard heeft en die dienden om er de sluisbalken in te laten zakken. Een operatie trouwens die op regelmatige tijdstippen herhaald werd, doch die een paar keren, nl. in 1453, 1578 en 1582, natuurlijk in tijden van grote nood, een flink deel van de omgeving blank zette. Op het einde van de jaren 1740 werd besloten de "Cuypbrugge" - aldus noemde men sedert de echte "Cuypbrugge" de naam van Oordeelbrug gekregen had het "Cuypgat" - af te breken.

Deze nakende gebeurtenis was voor de Paters Recolletten in 1750 de aanleiding voor het laten op doek brengen niet alleen van hun klooster, maar ook van het ter dood gedoemd stuk stadsverdediging.

De Gentse schilder Augustinus Cnudde werd met de karwei belast. Deze begon met het maken van een schets van het gelegenheidswerk, schets die naderhand - ongetwijfeld na de goedkeuring vanwege de opdrachtgever weggedragen te hebben - als olieverfschilderij uitgewerkt werd.

Het doek zullen de kloosterlingen bewaren tot op het ogenblik dat het Frans Bewind hun klooster zal afschaffen en met de grond gelijk maken (1797).

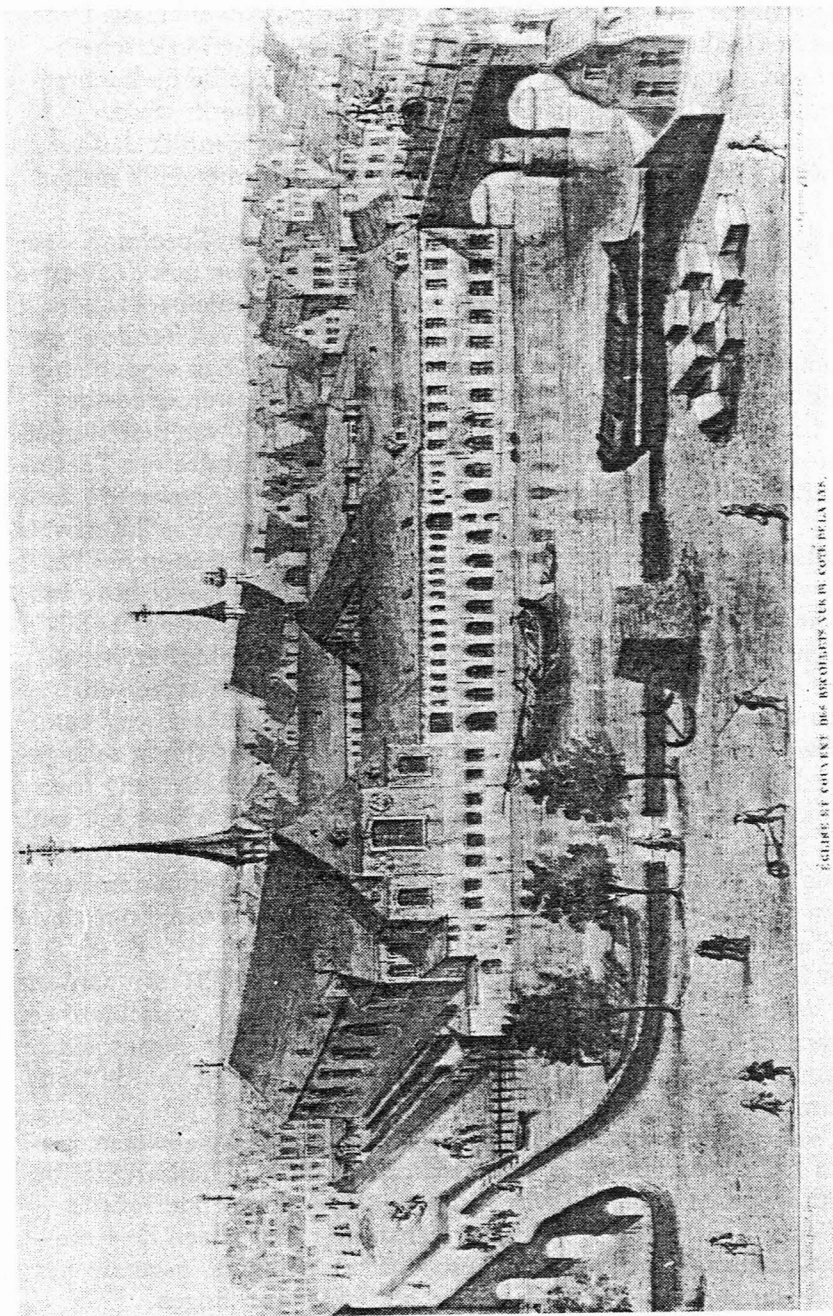
Cnudde's gewrocht werd verkocht aan François Huyttens-Speelman, een gegoede "citoyen" die van meet af aan goed over weg kon met de nieuwe Meesters : reeds in 1795 was hij lid van het "Comité Municipael vander Keure"; op 5 november 1797 lid (een van de vijf leden) van het door dat Comité aangesteld nieuwbakken Weldadigheidsbureel. Toen woonde hij nog aan de St.-Martensstraat, dus in de schaduw van het veroordeelde klooster. Later, onder Napoleon, zal hij "member" zijn "van den Municipaelen Raed" en onder-president van de "Academie Gratuite van Teeken-, Schilder-, Beeldhouw- en Bouwkunden, in het College der gewezen Augustynen". Wie vertelt mij wat verder met des heren Huyttens' kunstwerk geworden is ? Een troost voor ons dat een reproductie ervan in het Stadsarchief bewaard wordt evenals een naar het schilderij gemaakte litho van de hand van A. Willemys. Ook in de brochure "Pieter van Gent 1480-1572", Gent, 1948, en in het Programma van de Inhuldiging van het gedenkteken op zondag 13 juni '48 staat hetzelfde schilderij afgebeeld.

Wat vooral opvalt is dat het brugdek in plaats van een verkeersweg, een met bloemen en boompjes beplante tuin is die in vroegere tijden zelfs gebruikt werd om er banketten te houden. Dit gebeurde o.a. in 1483 toen het rederijkersgilde van Sinte Agneta speelde "up tCuupgat voor Mh van Ravesteyn boven ende onder, doen de stede hemlieden daer een banquet gaf" (8), en op 18 mei 1484 toen er een ander feestmaal gehouden werd ter ere van de bisschop van Senlis met bastaard Antoon van Bourgondië en andere afgezanten van het Franse hof (8).

Met de in het vooruitgezicht gestelde sloping werd in 1751 een aanvang gemaakt. Waarom men zich vergenoegde het brugdek en (misschien) een gedeelte van de bogen weg te nemen om de middenpijler ongemoeid te laten, kunnen we niet zeggen. Mogelijk wegens het graven van de Coupure waarmee men begonnen was.

Op welk tijdstip de met rust gelaten bogenfragmenten afgebroken werden weten we al evenmin. Hoe dan ook, op een in het Stadsarchief bewaarde litho, getiteld Vue du Kuypgat a (sic) Gand en ondertekend Frachez Sculp 1788 (9) zijn duidelijk zichtbaar : niet alleen de Ketelpoort, de Ketelbrug, een stuk stadsmuur en het Wijkhuis, maar op het voorplan de fameuze pijler, ontdaan van elk spoor van bogen.

De pijler zelf zou men pas in 1822 beginnen af te breken. Aan de geschiedenis van dat avontuur - want een avontuurlijke onderneming is

EGLISE ET CONVENT DES BÉNÉDICTINES VUE DE CÔTÉ DE LA DIXE.

AFB. 2. Voor commentaar zie p. 91 hiernaast.

het ontegensprekelijk geworden - mag stellig met enkele woorden herinnerd worden.

Sedert lang reeds waren de schippers vruchteloos op de deur van de Overheid komen kloppen om te bekomen dat de Leie wat bevaarbaarder gemaakt werd. In de eerste plaats door het verwijderen van die zoveel hinder, zweet en gezwoeg veroorzakende brugpijler. Inderdaad was het de mensen slechts mogelijk met kleine kolenschepen die smalle doorgangen te passeren.

Sakkeren of niet sakkeren, geduld oefenen of geduld verliezen, tot 1822 diende men te wachten eer de Stedelijke Overheid eraan dacht iets te doen om tegemoet te komen aan de verzuchtingen van een stel nuttig maar vooral zwaar werk uitvoerende medeburgers.

Het eerste teken van die Overheidse tegemoetkoming was in de Gazette van Gend te vinden. In het nummer van 27 juni 1822 kon men het volgende bericht lezen : "Aanbesteding der te doene werken tot het afbreken van het steenen hoofd met name Kuypgat aan het gescheed van de Leye en de Schelde binnen Gend". Wat hier Schelde genoemd wordt is natuurlijk het Ketelvestkanaal.

Eerlijkheidshalve dienen we toe te geven dat men - bedoeld wordt het Stadhuis en de geïnteresseerde ondernemers - niet zinnens was er gras te laten over groeien (er was er warempel genoeg voorhanden !)

Met een ongekende full-speed haastten de inschrijvingen zich een plaatsje op des Burgemeesters bureau te bemachtigen.

Het mag ongelooflijk klinken, maar toch was het waar : reeds 's anderen daags (vrijdag 28 juni) lag daar de "soumisse" van de alom bekende - lees beruchte - Joseph Jacob Kieckenpoost (10), weldra vervoegd door drie al even haastige vakgenoten. Zodat in het geheel vier liefhebbers slopers kwamen opdagen. Kiecke-poost verbond zich de karwei op te knappen voor de som van 1500 fl. Terneus zou zich vergenoegen met 900 fl ; Schepens vond 680 fl een ruimschoots voldoende som geld en Ramont wilde met een inschrijving van 570 fl bewijzen dat al de andere aspirant-brekers dure vogels waren. Natuurlijk zal laatstgenoemde als uitverkorene, in principe tot de tanden gewapend met hamer en hou-

AFB. 2.

Schilderij van Cnudde. Het is vooral het Kuipgat dat ons interesseert. Het bevindt zich rechts op de plaat. In het metselwerk van de middenpijler is een nis uitgespaard, waarschijnlijk om er een beeld in te plaatsen. Op het brugdek dat met boompjes beplant is, is een kapelletje opgericht waarboven een kruisbeeld. Een chronogram aangebracht op een houten of een stenen plaat eCCe JaM De Losa duidt het jaar aan (1751) dat het gebouw zal gesloopt worden. De binnenste "cuve" of Wijkhuis is onherkenbaar geworden; de buitenste "cuve" is volledig verdwenen en heeft plaats gemaakt voor een woning. Wat het Recollettenklooster betreft zijn duidelijk te herkennen : de kloostergang, de grote kerk waarvan de absis versierd is met twee wapens. Welke ? Op de achtergrond bespeurt u de kapel van de Vrije Schippers, herkenbaar aan de windwijzer in de vorm van een zeilschip (deze kapel stond waar zich nu de Schouwburgstraat bevindt). Vooraan links de vaste stenen Recollettenbrug die op het punt staat in een houten draaibrug vervangen te worden.

weel, met breekijzer en koevoet, met schop en kruiwagen ten aanval trekken tegen die weerspannige stenen massa, die men tot nog toe vruchteloos had trachten te temmen. Reeds op maandag 1 juli ging Ramont met een "leger" van 6 man aan de slag.

Hij zelf zag die eerste dag reeds goed in dat hij met zijn handvol strijders en verouderd alaam geen veldslag zou kunnen winnen. Daarom riep hij op stel en sprong de hulp in van de felste van zijn concurrenten : Josephus Jacobus, die, dat snapt u meteen, niet beter vroeg dan in die janboel zijn Gentse "slabaarze" te slaan.

Dus verscheen hij 's anderendaags op het toneel voorzien van eigen materieel en eigen werklui, die natuurlijk op kosten van Ramont ingeschakeld werden. De woensdag werd er al niet veel werk verzet. De donderdag ging voorbij met het aanbrengen van nog Kieckepoostse werktuigen. Reeds 's vrijdags begonnen de katten op het koord te dansen : het was pree die dag, maar wie niet kwam opduiken was Ramont. De volgende dag vertoonde laatstgenoemde zich wel op de werf, maar, schreef Kieckepoost later in zijn boek (10) : "Ziende dat zynen zak (bedoeld wordt hier de beurs van Ramont) zeer plat was, ik vroeg hem of hij het geld by zig had".

De man zou het gaan halen maar in de herberg "Het Zwaard" (gelegen aan de Recollettenlei; nota van mij) waar de transacties gebeurden, kwam het bericht dat er geen kwestie van betalen kon zijn. Kieckepoost zorgde ervoor dat het werkvolk al ware het met een halve pree naar huis kon gaan.

Ramont schijnt feestelijk zijn bekomst te hebben van de Kuipgatse zegeningen van de linkerhand en Kieckepoost geroepen om eens een andere taal, zijn taal, te laten spreken.

Met veel moeite werden de twee (broodnodige) dammen opgeworpen en kon met het uitpompen van de ingedijkte watermassa een aanvang gemaakt worden. Doch ook die bewerking liep van geen leien dakje, met het gevolg dat er een ernstig geschil ontstond tussen de ingenieur en onze vriend Kieckepoost. Deze die ervan verdacht wordt niet in staat te zijn de kom leeg te pompen verweert zich als een duivel in een wijwatervat. Gewetensvol zoals hij was had hij op voorhand "de masse ellen cube water uytgemeten". Tevens was het hem bekend "hoeveel ellen cube eene slekke op eene ure (water) kan uytdraeyen". Met handen en voeten legde hij uit dat "syne calcule hem had bewezen dat hij op min als eenen dag met syne 6 slekken al het water tusschen de dyken zou weggenomen hebben".

Waarop Kieckepoost de toestemming krijgt zijn project uit te voeren. Dat niettegenstaande alles de ene tegenslag plaats maakte voor een andere was voor onze goede ontwerpmaker een trieste zaak. Doch wat voor de man een nog triestiger zaak was, was de aanval die zijn faam, zijn prestige, zijn eergierigheid, ja, zijn roemzucht te trotseren had. Want vanaf de eerste spadesteek tot op de dag dat het werk als beëindigd mocht beschouwd worden - het was algemeen bekend dat omtrent de 5/6 van

het gemaakte project tot zijn recht gekomen was (11) - was Kiecke-poost het mikpunt van de spot, van de vernedering, van de eerroof, niet enkel vanwege het paar problematieke concurrenten, maar vooral vanwege het aanzienlijkste gedeelte van de openbare opinie.

De man werd al sedert lang onbarmhartig beschimpt wegens zijn in veler ogen buitenissig "hoofdberoep". Inderdaad sinds hij bij uitvoering van het keizerlijk dekreet van 29 augustus 1809 "adjudicataire du service des enterrements" geworden was, wat betekende dat iedere Gente-naar hem eens of morgen nodig zou hebben om naar een van de drie kerkhoven gereden te worden, naar dat "Buiten de Brugsche Poort" of dat "Buiten de Dampoort" of dat "Buiten de Heuvelpoort", zag en hoorde hij zijn naam verbasteren tot "Kiekenpuut". En, wat meer is, moest hij machteloos toezien hoe hij op meer dan een spotprent afgebeeld werd met een tot een kiekenpoot misvormde voorarm, een kiekenpoot voorzien van extra sterke klauwen. Met de dagelijks gebruikte zeggwijze : "hij es" of "zij es bij kiekenpuut" bedoelde men dan ook dat iemand overleden was.

Behalve de door Prof. De Keyzer in zijn art. gereproduceerde prent en die door ons op onze beurt afgedrukt, is er nog een waarop te zien is hoe de door de dammen gevormde kom uitgepompt wordt door twee mannekens-pis die bovenop hoge pilaren tronen. Op nog een andere karikatuur is het een spotvogel die hardhandig te lijf wordt gegaan door een bende met dompers en knuppels gewapende duivels. De litho, getiteld "Den Uytschyter" is versierd met Kiecke-poosts wapen : een schild met niets anders erop dan een kiekenpoot; als achtergrond van het schild prijken een doodskop en een paar gekruiste knoken, zoals men die dingen op zg. knekelprentjes tegenkomt. "T es nen uytschyter"... hy zegt, danze mée veel genie de rivieren en vaerden mée petaeters zullen kunnen beplanten. hy zegt, danze beter zoen doen van de Stad te kassyen van aen de Keyzerpoorte af ... hy zegt, ... jae, steekt hem maer nen domper tegen zyn muyle, hy zoe nie ophauwe van zeggen... zegt kiekepoot.

Deze in ieder geval pittige, schilderachtige dithyrambe onderstreept wat op de plaat te bewonderen valt. Dat onze ondernemer van begrafenissen met des Uytschyters proza maar weinig gediend is blijkt uit wat hij van dat proza en van diens auteur denkt : "Op zekeren keer ik bevond my by eenen doctor in de chirurgie, van wie ik had gekogt eene partye oude kasseyen die ik moest gebruiken tot Mariakerke op een Buyten-goed welkers vyvers, meeren en wallen ik gemaekt hebbe onder de directie van den heer Architect Dutré. *Daer moest ik meer water weiren als rond het Kuyp-gat. Dat de uytschyters van het zelve daer eens gaen zien, zy zullen daer verbaest staen...*

Kiecke-poost kan zich niet weerhouden zijn oordeel over die lastigaards te verwoorden : "Men verstaet te Gend en omstreeks door het woord uytschyter eenen bespotter. Het word gebruikt door het gemeynste volk en naegeaep door de Gendsche kwasten en de hongragtige spekken."

AFB. 3.

Een van de spotprenten tijdens Kieckepoosts bedrijvigheden in omloop gebracht. Let op de vlag die Kieckepoost in de hand gekneld houdt. En op de opstandige geest die de aannemer de domper wil opzetten.

Met die spekken bedoelt hij spekschietters of leugenaars of joden. Hoe dan ook had er iemand - noem hem naar believen een fantast of een utopist - deerlijk zijn broek gescheurd aan wat verweerde steenbrokken en had het Kuipgat op zijn beurt de meeste van zijn pluimen verloren. Maar in de Leiebodem hadden zich niettemin een paar weerbarstige sporen van genoemd stenen gat weten vast te nestelen.

Voor lang ?

Voor heel lang zelfs. Want alhoewel Louis Roelandt bij het optrekken van het Gerechtshof (1836-1846) willen of niet geknaagd had aan wat nog van de stadsmuur, van het Wijkhuis en van het klooster blijven staan was - het allerlaatste restant van het Wijkhuis zou pas in 1855-56 neergehaald worden - zal tot 1879 dienen gewacht te worden om hetzelfde te kunnen zeggen van het Kuipgat.

Nu niet meer door een "Kiekenpoot" maar door een beter geoutilleerde Dienst werd voor de zoveelste keer het stuk Leiebedding aan de Recollettenlei bloot gelegd. Eerst en vooral om het laatste overblijfsel van het bruggehoofd (kant buitenste "cupe") te verwijderen. Doch tevens om de grondvesten van de in 1822 weggebroken middenpijler op te ruimen. Daarna ging de aandacht naar een aantal grote grafzerken die men van onder een laag slijk en steengruis te voorschijn haalde. Wat met die zerken aangevallen ? was een vraag die bijna een rampzalig antwoord kreeg. Inderdaad scheelde het geen haar of men had ze zo maar ter plaatse achtergelaten. Gelukkig dat, voor het te laat was, de raad van gewetensvolle stadsgenoten opgevolgd werd en de kostbare antieke getuigen van Gents verleden met zorg opgevist werden en ondergebracht op een veilige en welverdiende (rust)plaats : het Museum voor Stenen Voorwerpen. "Parmi ces pierres" schrijft Prosper Claeys (12) "il y en a une du 14e siècle mesurant à peu près 3 m de longueur et 1,5 m de largeur et sur laquelle on lit : Hier leecht begraven Wouter Bruuschen-de syne ... die overleet int jaer ons heeren als men schreef M.CCC. XLVIII. den XXV dach in Maerte. Bidt voor de ziele."

U weet zo goed als ik dat de gegoede burgers er - zolang dit veroorloofd was, tot 1784, - heel wat voor over hadden om in de kerk begraven te worden en boven hun laatste rustplaats een meer of min eenvoudige of meer of min luxueuze stenen plaat te krijgen, waarop weinig of veel over hun persoon verteld werd. Zoals aangestipt waren die zerken in menig geval de eenvoud en de ootmoed zelf, maar niet zelden waren ze dat veel minder en vervangen door waarachtige meesterwerken van beeldhouwkunst waarbij zowel metalen als dure steensoorten gebruikt werden.

Kerkvloeren boden helaas maar een beperkte ruimte voor het leggen van zerken zodat het maar al te dikwijls voorkwam dat de vraag het aanbod verre overtrof. En dat voor de "vraag" plaats diende gemaakt. Dit was slechts mogelijk door het wegnemen van die stenen waarnaar niemand meer omzag. Verwijderen betekende verzamelen, opslaan om als de gelegenheid zich voordeed de massa platen aan de man te brengen. Werden

deze opgekocht om als bouw materiaal gebezigd te worden, dan waren ze ten dode opgeschreven. Gebruikte men ze om sluiskamers en andere waterwerken te bevloeren, dan was de kans groot dat ze de tijd trotseerden en voor het nageslacht bewaard bleven.

Wat nu onze Kuipgatse zerken betreft doen we best precies 400 jaar achteruit te gaan om met die eerbiedwaardige brokken cultuurgeschiedenis een eerste kennis te maken.

Om zulks te kunnen slaan we het Memorieboek open dat anno 1479 dit vermeldt : "Ontrent Synxen was begonnen te makene by consente van de vier leden *te legghene den vloer vanden Cuupgate* die te voren van hautè was 't welcke nu eene mans lynchde diepe ghemetst es, ende met groote steenen *ende daer boven groote saercken* ende tusschen de gherders was 't al veel loot ghegoten ende t'enden den voorseyden vloer beneden daer 't water up valt neder dan den vloer..."

Het ligt voor de hand dat het werk aan het "Cuupgat" in geen ik en een gij opgeknappt was. Wat meer is, de beëindiging ervan kon zo maar niet onopgemerkt worden voorbijgegaan, wat zeggen wil dat die gerust mocht gevierd worden. Op welke manier zegt ons hetzelfde Memorieboek anno 1480 : "Item *duer 't Cuupgat* was ghedregen drooghvoets Onse Lieve Vrouwe vander Freereminueren up Sente Amelberghe avont ende up haren dach was Sente Amelberghe daer over ghedragen."

Dat men bij laatstgenoemde plechtigheid Sinte Amalberga betrok en geen andere heilige zal wel geen toevalligheidje geweest zijn of geen gril geweten noch aan het klooster noch aan de magistraat. Integendeel zal men zich van die populaire patrones van boeren en zeelieden herinnerd hebben dat het schip hetwelk haar relieken van Munsterbilsen, waar zij in de tweede helft van de 8ste eeuw overleed, naar Gent overbracht door een bovennatuurlijke kracht tegen de stroom op vooruit werd gedreven.

Om nogmaals terug te komen op de Kuipgatse zerken, dient erop gewezen dat die niet de enige exemplaren zijn die uit onze rivieren opgedolven werden. Ook op andere plaatsen ontdekte en recupereerde men heel wat gelijkaardige stenen. Ik denk in de eerste plaats aan de zerken die men ter gelegenheid van de uitvoering van werken aan de Braamgaten, aan het Rendelgat (onder de Reke), aan het Rabot, aan de Tolhuisbrug, bij de St.-Lievenspoort, wist te redden.

Al deze van de ondergang gevrijwaarde waardevolle documenten werden verzameld in het Museum voor Stenen Voorwerpen. De aldus gevormde verzameling grafzerken wordt niet alleen aanzien als de rijkste van het land, maar van de hele wereld, zoals Alfons van Werveke met recht en met een gevoel van trots mocht getuigen (13).

* * *

Daar kwam gegaan een varkentje
Met eenen langen snuit.
Helaas ! zo zei dat varkentje,

Mijn lied is aam' en uit.

Toch niet, mijn beste varkentje
Met uwen korten staart.
Ik heb, zo waar, mijn varkentje,
Een SLOT DAT PAKT bewaard.

EPILOOG

Dicht bij de grens van de oude Gentse Kuip, op een paar passen van een brug, wier naam afgekeken is van een van Gents oudste Poorten. en eveneens op een paar passen van de plaats waar heel lang geleden een van Gents belangrijkste kloosters stond te prijken, ziet u een paal staan, eenzaam in zijn alleenheid. In de hoogte steekt hij een slanke, hagelwitte plaat, waarop iemand in gitzwarte letters een geheimzinnig tweelettergrepig woord geschilderd heeft. U hoeft het niet te raden dat woord, u kent het maar al te goed. Denkt u dat ...

Neen, houd liever zo'n honderd wandelaar(sters) staande, oude lui zo wel als jong volk. Verzoek hun - beleefd - die plaat met dat rare woord te bekijken. Dat woord te willen lezen. Ja, Meneer, zeker, Mevrouw, dat woord speelt hier natuurlijk de rol van *straatnaam*.

Wellicht merkt een heer of een dame terecht op dat hij of zij wel een *naam* maar geen *straat* bespeurt, laat staan huizen.

Geef de goede mensen overschot van gelijk maar vraag hun wat die naam betekent. Of liever waaraan hij hun doet denken. Kunnen zij u zeggen waar zich het door die rare naam genoemd ding bevindt of zich bevonden heeft ?

Zijn de honderd passanten door uw handen gepasseerd wend u dan tot evenveel mannen en vrouwen die hun tenten in de buurt van de paal en de plaat opgeslagen hebben en zich dus op bekend en vertrouwd terrein bewegen of stilzitten. En tracht ook die aan de tand te voelen : hoe groot hun wijsheid is en hoe uitgebreid hun kennis over iets dat zich zo dicht bij huis bevindt of zich bevonden heeft. Weten zij dan niet waartoe dat iets dient of gediend heeft ? Ja ? Dan weten zij meteen hoe dat iets eruit ziet of eruit gezien heeft. Beslist hoorden zij erover vertellen. Wellicht door hun vader. Doch zeker door hun opa of hun oma. Wat wordt dat een gezellig praatje !

Wees zo goed, beste lezer(es) en teken de opgeraapte antwoorden zorgvuldig en liefdevol op. Schif ze gestreng en rangschik ze methodisch. Werk met procenten, met curven, grafieken en diagrammen. En, vooral, laat niet na mij het resultaat van uw ijverige opsporingen per spoedzending op te sturen. Ik dank u bij voorbaat en zeg tot weerziens.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

1. Chronijcke van Ghendt door Jan van den Vivere, uitg. F. de Potter, Gent, 1885, blz. 158.
2. Mémoire sur la Ville de Gand considérée comme Place de guerre, Bruxelles, 1853-54.
Zie eveneens A. van Lokeren, De la première enceinte fortifiée de la Ville de Gand, Mess. d. Sc. hist., Gand, 1843.
3. Met Spey = speye = spoy = spoye = spoeye bedoelde men elke soort van sluse = sluus = sluce = sluysse, zowel de schutsluis (met 2 paar deuren) als de stuw- of keersluis. Het ligt voor de hand dat het Kuipgat nimmer een schutsluis geweest is.
4. Wie de overige Wonderen kennen wil, hier zijn ze : het aude Grave Casteel; den Crocht onder St Janskercke; den Draeck op 't Belfort; de Schilderye der van Eycks; het Ghescut den rooden duyvel (groot kanon); den Yseren solder in Sente Pieterskerck.
5. J. Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek, 's Gravenhage, 1932.
6. M. Gysseling, Toponymisch Woordenboek van België, enz., 1960.
7. Laten we eraan herinneren dat dit klooster meer dan een beroemd geworden Pater voortgebracht heeft. Om er maar twee te noemen : Fray Pedro de Gante, die naar het schijnt eerlang zijn standbeeld krijgt en de onbekend gebleven broeder die in zijn merkwaardige "Annales Gandenses" (1297-1310) o.a. een waardevolle beschrijving van de Guldensporenslag neergepend heeft.
8. Aangehaald door Fr. de Potter in zijn "Gent van den vroegsten tijd tot heden, Gent, 1886, 4de deel, blz. 208 e.v.
9. Dezelfde gravure verscheen in 1797 als zijnde uitgegeven door J.B. Rousseau.
10. Kieckepoost maakte zich berucht meer dan beroemd door het uitgeven van zijn "Den Ontwerp-maeker van Oost-Vlaanderen ofte Kasteelen in Spagnien door den Ondernemer Kieckepoost, Te Gend, 1824, Uyt de Drukkerye van G. De Busscher en zoon.
Over Kieckepoosts handel en wandel vinden we interessante wetenswaardigheden bij :
Prof. De Keyser, Een miskende Gentsche Figuur, Joseph-Jacob Kieckepoost, 1773-1837, in Oostvlaamsche Zanten, 1944, blz. 1 tot 10;
Dezelfde, Kieckepoost redivivus !, in Oostvlaamsche Zanten, 1944, blz. 49 tot 56, met de afbeelding van de spotprent getiteld "Songe d'un grand Entrepreneur". In plaats van op zijn paard, zit K. op een lijkst; zijn voorarm is vervangen door een kiekepoot; in de wolken (links) een steenweg door een troep kippen bewandeld, zijnde op weg naar Ekkergerm. Ook in de wolken (rechts) nog een steenweg met een lijkwagen op weg naar een der drie kerkhoven.
Prof. P. Kluykens, Jozef Kieckepoost, in "De Gentenaar" van half maart 1952, met afbeelding van K. als met de hand groetende ruiter.
G. van Severen, J.J. Kieckepoost, in "La Flandre Libérale" van 27 oktober 1967.
11. K. geeft in bedekte termen toe dat hij in zijn opzet gedeeltelijk faalde, maar hij maakte een resem van niet te voorziene omstandigheden aansprakelijk voor o.a. het niet ten gronde afbreken van het stuk metselwerk : "Gevolgentlyk blykt dat den verloren kost alleen bekwaem is om het water van de Leye te wederhouden aengezien daer met voordagt expres gemaekt zyn coulissen..(..) Het was dan met daer de balken te doen inleggen en het sas te sluyten aen den Entrepot dat ik onmisselyk moest gelukken in myn voornemen van het Kuypgat ten gronde af te breken. Maer van het begin af ging alles tegen want voor eerst daer bood zig beletzel aen die was dat "er eenen boot vol slyk gezonken lag daer men de balken moest in leggen. (...) Het water was zoo schielyk aen den val dat deschepen in de Garsleye alle op den grond lagen want daer geen en voet water meer was."

12. Het Kuipgat, in La Flandre Libérale, 6 maart 1904 en in zijn "Les monuments de la ville de Gand, Gand, 1905.
 13. Oudheidkundig Nieuws; Ontdekking van Grafzerken, in Volksbelang van 1 augustus 1908.
-